

Většinový volební systém: účelovost, nebo krédo?

01.října 2004 Zbyněk Klíč

Okurková sezóna se u nás letos nekonala. Postaraly se o to strany vládní koalice svými machinacemi a rozdělováním postů, které jí měly zajistit křehkou parlamentní většinu. Vládní krize jistě měla mnoho systémových i aktuálních příčin - od ekonomické nutnosti, všeobecné nereálnosti sociálně demokratických slibů až k nedisciplinovanosti uvnitř ČSSD. Jedním z nejzásadnějších problémů (a to nejen letošního léta) se zdá být také volební systém. Téma více než zásadní. Jeho zastánci však bývají velice často obviňováni z účelového sledování vlastních cílů, neboť jejich stranám, které jsou v dané době na vrcholu, se to údajně vyplatí.

V dlouhodobé perspektivě obhájí tento způsob voleb pouze ODS. Ta se sama identifikuje jako liberálně-konzervativní strana. Odpovídá tedy prosazování majoritního volebního systému jejím idejím, či jde o prostý pragmatismus? Pokusím se obhájit, že jde spíše o variantu první.

Většinový systém jako konzervativní krédo

Hlavní rozdíl mezi většinovým a poměrným volebním systémem vidí politolog Miroslav Novák v důrazu na akceschopnost, resp. proporcionalitu. Zatímco většinový systém preferuje silné vlády povětšinou jednobarevné a tudíž efektivní (akceschopné), které ale ne úplně odrážejí názory elektorátu, proporční systém tlačí na co nejširší reprezentativnost rozdělení voličských hlasů, nutně preferující vícečetné vlády.

Důraz na většinový systém je konzervativní z několika důvodů:

a.) Z výsledků většinových voleb jednoznačně vyplývá, kdo je vítězem a kdo poraženým. Existuje tudíž zcela jasná a zřetelná hierarchie výsledků. Naproti tomu u proporčních výsledků není úplně jasné, kdo vyhrál a rozdíly mezi zisky se v důsledku tvorby koalic smazávají, relativizují, zrovnoprávňují (např. US-DEU je v prostém porovnání jednou z nejslabších stran a přesto se podílí na vládě v této zemi, což je vyhrazeno pouze vítězům). Důraz na jasné odlišení dobrého a špatného (resp. lepšího a horšího), jasné vymezení a hierarchie hodnot patří ke znakům současného konzervatismu.

b.) Proporční volba žádá po voliči, aby volil podle svého přání, neovlivněného žádnými širšími okolnostmi, kontextem. Volič proto rozhoduje na základě svých individuálních preferencí, na základě individuálního rozhodnutí. Naopak většinová volba požaduje od občana širší rozhled, neboť právě systém většinové volby řadu malých stran vůbec nepustí k moci a hlasy pro tyto strany proto propadají. Je tedy nutné zvážit, které straně dát hlas, aby byl hlasem užitečným a využitelným nejlepším možným (a reálným) směrem. V tomto smyslu volební systém většinový donucuje občana přemýšlet o širším a dlouhodobějším důsledku své volby a tímto jej i nepřímou vychovává. „Vyjádřit své mínění znamená hlasovat pro to, co je žádoucí. Projevit svou vůli znamená hlasovat pro to, co je možné. První chování je dětinské, jenom druhé je dospělé. Mezi prvním a druhým je propast, která odděluje princip potěšení od principu reality,“ pravil významný francouzský politolog Maurice Duverger. Většinový volební systém je tedy nápomocen vzniku občanské společnosti a neindividualistickému rozhodování. Konzervatismus vždy stál na straně těch, kteří posuzují věci umírněně (politika jako umění možného), v celém časovém i geografickém kontextu a bojoval proti utilitaristům, razícím metodu maximálního aktuálního užitku.

c.) Většinový volební systém používá velmi jednoduché a pochopitelné technické metody počítání hlasů. Platí jednoduché: kdo má víc, ten vyhrál. Není třeba žádných složitých (a zneužitelných, účelových) matematických přepočtů a koeficientů. Naopak proporční volební systém využívá řadu

metod (volebních kvót a dělitelů), které konečné výsledky ve značně konstruktivistickém duchu pokrývají a zrovnoprávňují (v krajním případě např. metoda vyrovnávací distribuce mandátů). A proti uměle vytvářené rovnosti konzervatismus nesmiřitelně bojuje.

d.) Ke všem těmto charakteristikám samozřejmě musíme připojit adekvátnost zvoleného modelu voleb. Politologické učebnice považují za jednu ze základních podmínek volby poměrného systému sociální, etnickou či jazykovou rozrůzněnost, pluralitu. Česká republika je naproti tomu zemí národnostně, jazykově i etnicky homogenní, proto je aplikace poměrného systému zbytečným roubováním modelů na odlišný kontext. Cílem je samozřejmě technicky zrovnoprávnit co nejvíce subjektů a znesnadnit uspořádání účinné vlády.

Z uvedených argumentů je tedy zřejmé, že volba většinového volebního systému nemá jen čistě matematické pohnutky, ale její charakter se ve značné míře blíží obecným konzervativním idejím a je proto vhodné za její, alespoň částečné, zavedení bojovat.